

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА
до проекту Закону України
«Про внесення змін до Закону України «Про державні нагороди України»
щодо удосконалення системи державних нагород України»

1. Обґрунтування необхідності прийняття акта

Проект Закону розроблено відповідно до пункту 5 частини 2 статті 92 Конституції України та пункту 25 частини 1 статті 106 Конституції України, а також Закону України «Про державні нагороди України». Під час розробки враховано «Висновок щодо законодавства стосовно державних нагород в Україні», підготовлений у 2015 р. Департаментом демократичних інститутів та врядування Генерального директорату II Ради Європи.

Вказаний проект Закону України пов'язаний із проектом Закону України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення (щодо посилення відповідальності за незаконні дії щодо державних нагород)».

Чинний Закон України «Про державні нагороди України», прийнятий у 2000 р., на цей час не відповідає викликам, які стоять перед Україною, та пріоритетам її розвитку.

Найбільш проблемними питаннями слід визнати такі.

1. Система державних нагород, встановлена законом, за своєю суттю є пострадянською. Це суперечить проголошеному курсу на інтеграцію до європейських та євроатлантичних структур. Натомість вона має спільні риси з системами державних нагород Російської Федерації, Республіки Білорусь та країн Середньої Азії. Йдеться, насамперед, про звання Герой України як вищий ступінь відзнаки. Також в жодній країні Європи не існує такого виду державних нагород як «Іменна вогнепальна зброя».

2. Система державних нагород є розбалансованою. Зокрема, кількість орденів значно перевищує кількість медалей, хоча медаль є більш масовим видом нагороди, ніж орден. На цей час в Україні існує 9 орденів (ще 2 є зовнішнім виразом звання Герой України) і лише 4 медалі. Це створює серйозну диспропорцію. Для порівняння: в Італії існує 5 орденів і понад 18 медалей. Мала кількість медалей України, більшість з яких призначені для нагородження військових, призводить до великої кількості нагороджень орденами (насамперед – орденом «За заслуги»), що підриває престиж останніх. Істотним недоліком слід визнати також існування вузькоспеціалізованих орденів, зокрема, «За доблесну шахтарську працю».

3. Система державних нагород є політизованою. Низку нагород було засновано відповідно до політичної кон'юнктури, а не реальних потреб. Йдеться, зокрема, про орден Свободи (до певної міри аналог радянського

ордена Жовтневої Революції) та орден «За доблесну шахтарську працю» (реверанс в бік електорату Партії регіонів).

4. Система державних нагород не передбачає жодної бойової нагороди. Звання Герой України з врученням ордена «Золота Зірка» може бути присвоєне за будь-який геройський вчинок, у тому числі не пов'язаний з бойовими діями. Орден Богдана Хмельницького і «За мужність» функціонально зорієнтовані на відзначення заслуг насамперед у мирний час. Їхній престиж суттєво підірваний масовими нагородженнями ветеранів Другої світової війни.

5. Система державних нагород передбачає існування 42 почесних звань за галузями та сферами діяльності. Вони також є частиною радянської нагородної традиції. При цьому одні галузі чи сфери діяльності мають відповідне почесне звання, інші – ні.

6. До системи державних нагород включено президентські відзнаки. При цьому питання таких відзнак досі залишається невпорядкованим.

7. Справедливе нарікання громадськості викликають нагородження високопосадовців, особливо на честь державних свят та особистих ювілеїв, затримки з розглядом представлень до нагородження громадян, тривалі проміжки часу між виданням Указу Президента України про нагородження та врученням державної нагороди, кількаразові нагородження посмертно.

8. Надзвичайно актуальним є питання позбавлення державних нагород України. Чинна редакція статті 16 Закону України «Про державні нагороди України» не дає можливості своєчасно реагувати на негідні вчинки нагороджених та інші випадки, які можуть бути підставами для позбавлення державних нагород. Йдеться, зокрема, про осіб, які виявили вороже ставлення до цілісності української держави, але з огляду на низку причин уникнули правосуддя. Відсутність дієвого механізму позбавлення державних нагород викликає обурення громадськості, виявом якого стали петиції з вимогами позбавити державних нагород осіб, відомих своєю антиукраїнською діяльністю.

Проект Закону України спрямований на врегулювання згаданих вище проблемних питань.

2. Мета законопроекту і шляхи її досягнення

Основною метою проекту Закону є створення умов для повноцінного функціонування системи державних нагород України в умовах сучасності.

Досягти зазначену мету пропонується шляхом внесення відповідних змін до Закону України «Про державні нагороди України».

3. Загальна характеристика і основні положення законопроекту

Проектом Закону пропонується викласти профільний Закон України «Про державні нагороди України» у новій редакції – з урахуванням численних змін, обумовлених вимогами часу.

Серед найбільш значущих змін, передбачених проектом Закону, слід виділити такі.

1. Передбачено шість видів державних нагород замість семи: орден, хрест, медаль, почесне звання України, Державна премія України, президентська відзнака.

2. Нагородження державними нагородами Президента України, Голови Верховної Ради України, Першого заступника і заступника Голови Верховної Ради України, народних депутатів України, Прем'єр-міністра України, Першого віце-прем'єр-міністра України, віце-прем'єр-міністрів України, міністрів, керівників інших центральних органів виконавчої влади, депутатів представницьких органів місцевого самоврядування допускається лише після завершення ними своїх повноважень за винятком нагородження за особисту мужність та героїзм та нагородження президентськими відзнаками у вигляді пам'ятних та ювілейних медалей.

3. Встановлено на рівні Закону термін, в який нагороджену особу може бути представлено до наступного нагородження, граничні терміни розгляду документів Комісією державних нагород та геральдики для представлення до державної нагороди або її позбавлення, граничний термін для вручення державної нагороди. Крім того, передбачено, що державна нагорода вручається особисто нагородженому в обстановці урочистій та широкої гласності із залученням засобів масової інформації.

4. Впорядковано питання нагородження посмертно.

5. Передбачено створення відкритого Державного реєстру нагороджених з відомостями про нагороджених осіб (за винятком нагороджених указами Президента України з обмеженим доступом).

6. Оптимізовано кількість орденів. Так, з метою наближення системи державних нагород України до практики країн Європи, звання Герой України та орден Свободи об'єднано в єдину найвищу нагороду – орден Золотого Тризуба.

7. З метою кращого відзначення заслуг осіб, які прийняли Військову присягу, Присягу державного службовця, а також посадових осіб місцевого самоврядування, орден Данила Галицького розділено на три ступені. При цьому уточнено його назву: орден короля Данила Галицького.

8. З метою належного вшанування бойових заслуг, вмілого керівництва військами та зразкового військового лідерства командирів військових з'єднань, частин та підрозділів під час бойових дій, передбачено нову нагородну дефініцію ордена Богдана Хмельницького.

9. З метою заснування нагород за героїчні вчинки, здійснені з ризиком для життя в бойовій обстановці та в мирний час, передбачено новий вид державних нагород України – хрести.

10. Суттєво збільшено кількість медалей. Зокрема, передбачено медалі при відповідних орденах для відзначення за вагомий особистий внесок у відповідній сфері діяльності, визначеній Статутом відповідного ордена, які недостатні для нагородження орденом, однак гідні іншої нагороди.

11. Уточнено нагородні дефініції медалей «За військову службу Україні» і «Захиснику Вітчизни» з метою посилення їхнього значення як суто військових нагород.

12. Замість 42 почесних звань передбачено 2: «Гордість нації» та «Гордість професії».

13. Впорядковано питання президентських відзнак. Зокрема, такі відзнаки визначено як форму реалізації повноважень Президента України як Глави держави та Верховного Головнокомандувача Збройних Сил України.

14. Уточнено порядок розробки знаків державних нагород та їхнього виготовлення.

15. Упорядковано питання позбавлення державних нагород. Зокрема, розширено коло підстав для позбавлення та передбачено відповідні процедури.

16. Впроваджено поняття відмови від державної нагороди та встановлено відповідну процедуру.

17. З метою усунення радянської практики, коли захистом користувався знак нагороди, а не особа, якій його вручено, скасовано відповідальність за купівлю й продаж знаків державних нагород, натомість посилено відповідальність за їхнє незаконне носіння.

18. Дію Закону поширюється на правовідносини, пов'язані з нагородженням осіб, нагороджених нагородами Української Народної Республіки (включаючи Державний центр Української Народної Республіки в екзилі) та Української Головної Визвольної Ради. Це радше символічний, але важливий крок, що засвідчує спадкоємність традицій державотворення та боротьби за волю України.

4. Стан нормативно-правової бази у даній сфері правового регулювання

Нормативно-правове регулювання у цій сфері здійснюється відповідно до Конституції України, Закону України «Про державні нагороди України» та указів Президента України, що видаються відповідно до нього.

5. Фінансово-економічне обґрунтування

Реалізація проекту акта здійснюватиметься в межах видатків, запланованих на фінансування даної сфери, та не потребуватиме додаткового бюджетного фінансування.

6. Прогноз результатів

Прийняття законопроекту дасть змогу впорядкувати законодавство у галузі нагородної справи. Реалізація запропонованих законопроектом змін

створить умови для повноцінного функціонування системи державних нагород України як ефективного інструменту державної політики, здатного стимулювати і заохочувати громадян на прикладі окремих відзначених осіб.

Народні депутати України

Тарасенко Т.П. та інші

САС ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ

Підписувач: Тарасенко Тарас Петрович
Сертифікат: 58E2D9E7F900307B04000000BEFC2E0038048F00
Дійсний до: 25.01.2023 0:00:00

Апарат Верховної Ради України
№ 120д9/1-2021/245385 від 22.07.2021

598353